

o przepisy o ochronie gatunkowej oraz objąć monitoringiem naturalne stanowiskach. Duże okazy i skupiska drzew tego gatunku powinny być chronione jako pomniki przyrody.

Maria Gostyńska-Jakuszczyńska i Jerzy Kruszelnicki

Summary

Sorbus intermedia is an endemic species to the Baltic region. In Poland it reaches the southern limit of its distribution. It

occurs in a few sites in NW Poland, between Kołobrzeg and Gdańsk. Of the existing localities, only three (on the Baltic Coast) may be considered as natural. The tree grows there on coastal dunes and cliffs covered by beech-dominated forests. The remaining localities are in man-made environments; *S. intermedia* is often planted in parks and on roadsides for decorative purposes. Populations growing in natural sites are small; they comprise from a few to about a dozen trees, seedlings and offshoots. Though legally protected since 1919, *S. intermedia* is threatened with extinction due to the loss of natural habitat, caused by human economic activity, including residential and infrastructure development.

Cotoneaster tomentosus (Ait.) Lindl.

Irga kutnerowata

Synonim: *Cotoneaster nebrodensis* (Guss.) C. Koch

Rodzina: *Rosaceae* – różowate

Status

W Polsce gatunek zagrożony.

Rozmieszczenie geograficzne

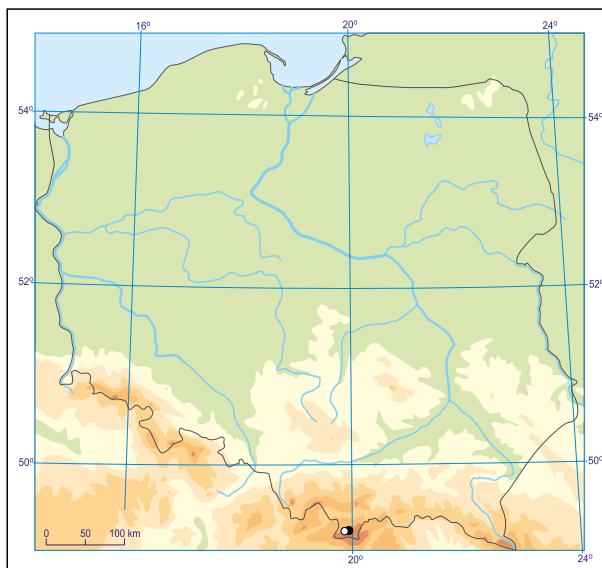
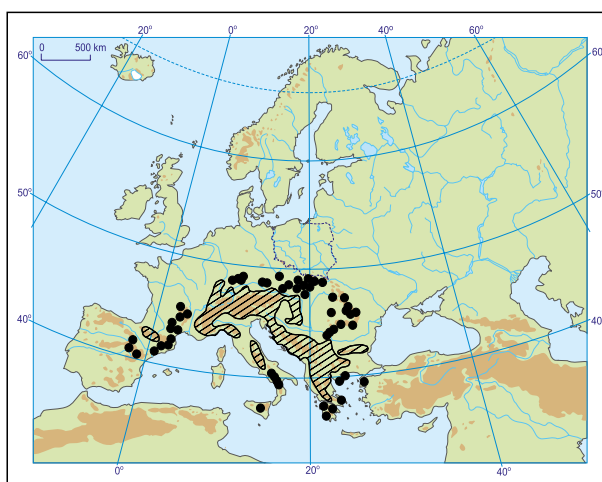
Irga kutnerowata występuje w górach Europy Środkowej i Południowej, nie przekraczając na północy 50° szerokości geograficznej (Pawłowski 1956; Browicz 1958). Stanowiska w Polsce znajdują się na północnym kresie zasięgu. Główny obszar występowania obejmuje Pireneje, góry Sycylii, Apeniny, Jurę, Alpy, Karpaty, Góry Dynarskie oraz góry Półwyspu Bałkańskiego (Browicz 1958; Meusel i in. 1965; Browicz 1968a). Jedyne stanowisko z północnej Afryki, podane przez Hermana (1956), jest kwestionowane (Browicz 1958).

Występowanie w Polsce

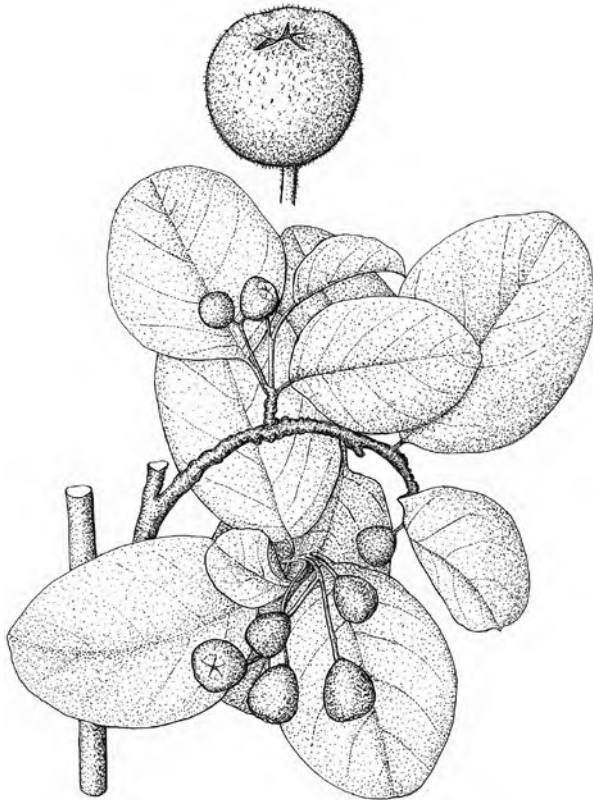
Rośnie wyłącznie w Tatrach Zachodnich, skąd znany jest zaledwie z sześciu stanowisk: Pod Rękawicą nad Doliną Kościeliską, około 1240 m n.p.m. (Piękoś-Mirkowa 2008c, za A. Delimat i T. Boruckim, inf. ustna), Dolina Strążyńska, 940 m (Browicz 1958; Piękoś-Mirkowa 1982) i 1010 m (Delimat 1999), Koński Żleb od 1090 m do 1165 m (Piękoś-Mirkowa 2000), Zawieszka na Sarniej Skale 1330 m (Piękoś-Mirkowa, Miechówka 1996; Piękoś-Mirkowa i in. 1996a), Dolina Białego, około 1100 m (Pacyna i in. 1964), Hrubi Regiel, około 1300 m n.p.m. (Radwańska-Paryska 1975). Stanowisko podane przez Wołoszczaka z Łysanek wymaga sprawdzenia (Pawłowski 1956).

Siedliska i fitocenozy

Irga kutnerowata jest gatunkiem górskim (reglowym). Rośnie w suchych i nasłonecznionych miejscach, na skałkach wapiennych i dolomitowych oraz na stromych,

skalistych zboczach o nachyleniu do 60° i wystawie zwykle zachodniej lub południowo-zachodniej. Występuje na rędzinach inicjalnych, próchnicznych i butwinowych, wytworzonych z wapieni i dolomitów. Gleby te wykazują odczyn zasadowy lub słabo kwaśny (pH 5,5–7,3) (Piękoś-Mirkowa 2008c). Irdze kutnerowatej towarzyszą

Fot. 108. *Cotoneaster tomentosus* w Końskim Żlebie w Tatrach (2009)

zwykle krzewy *Pinus mugo*, *Sorbus aria*, *S. aucuparia*, skarłale świerki oraz liczne gatunki roślin zielnych związanych z nawapiennymi murawami z rzędu *Seslerietalia varia* (Piękoś-Mirkowa 2008c).

Morfologia i biologia

Krzew dorastający do 2 m wysokości, o liściach eliptycznych lub szeroko jajowatych, całobrzegich, z wierzchu pokrytych włoskami, spodem biało kutnerowatych, do 6 cm długości. Drobne kwiaty, o płatkach białawych lub różowawych, skupione są po 4–12 (rzadziej 1–2). Działki i hipancja okryte są gęstym kutnerem. Owoce są czerwone, owłosione, mączyste. Roślina kwitnie w maju i czerwcu.

Charakterystyka populacji

Na poszczególnych stanowiskach występują najczęściej pojedyncze krzewy irgi kutnerowatej. Na najbogatszym stanowisku na zboczach Końskiego Żlebu znaleziono 14 krzewów rozproszonych na powierzchni około 2 ha. Jest

prawdopodobne, że populacja ta może być większa, bowiem na trudno dostępnych, stromych skalistych zboczach żlebu obserwowano z dala znacznie więcej krzewów irgi, jednakże odróżnienie *Cotoneaster tomentosus* od częściej na tym terenie *C. integerrimus* nie było w tych warunkach możliwe (Piękoś-Mirkowa 2008c).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Zagrożenie gatunku związane jest głównie z występowaniem pojedynczych osobników na kilku zaledwie stanowiskach, leżących na granicy zasięgu. Ponadto w niektórych miejscach zagrożeniem dla irgi kutnerowatej może być silnie rozrastająca się kosówka. Wskazana jest kontrola stanowisk i wprowadzenie tej rzadkiej rośliny do uprawy w ogrodach botanicznych, jako forma ochrony *ex situ*.

Halina Piękoś-Mirkowa

Summary

In Poland *Cotoneaster tomentosus* occurs only in the Western Tatras where it is known from 6 localities. It grows in dry and sunny places, on outcrops of limestone or dolomite rock, in the lower mountain belt, and rarely in the upper mountain belt. Soils are alkaline or weakly acidic rendzinas. In particular sites one can find from one to a dozen or more bushes. The species is considered endangered because of the small number of localities and the extremely small number of individuals. In addition, expansive *Pinus mugo* may pose a threat to *C. tomentosus* bushes at some locations.

